

Вишневська М. О.,

доцент,

доцент кафедри філології та перекладу

Київський національний університет технологій та дизайну;

аспірант відділу дидактики

Інститут педагогіки НАПН України

ЦІННІСНІ ПЕРЕДУМОВИ СУБ'ЄКТИВАЦІЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

VALUE ORIENTATIONS AS PRECONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENT AGENCY IN FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF ECONOMICS STUDENTS

Статтю присвячено дослідженню ціннісних орієнтацій студентів економічних спеціальностей як передумов розвитку їхньої суб'єктності в процесі іншомовної підготовки. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних до автономного навчання, саморегуляції, відповідального прийняття рішень і безперервного професійного розвитку в умовах студентоцентрованої вищої освіти. Метою статті є виявлення домінантних термінальних та інструментальних цінностей студентів економічних спеціальностей і визначення їхнього потенціалу як ціннісних передумов суб'єктивації іншомовної підготовки. Теоретичною основою дослідження стали положення концепції цінностей М. Рокича та сучасні наукові підходи до розуміння професійної суб'єктності. Для досягнення поставленої мети використано методику «Діагностика ціннісних орієнтацій» М. Рокича. Емпіричну базу дослідження становили результати опитування 280 студентів економічних спеціальностей. На основі аналізу середніх рангових показників встановлено ієрархію термінальних та інструментальних цінностей респондентів, здійснено їх змістове групування та інтерпретацію в контексті суб'єктивації іншомовної підготовки. Встановлено, що серед термінальних цінностей домінують здоров'я, любов, матеріально забезпечене життя та цікава робота, тоді як серед інструментальних – відповідальність, незалежність, раціоналізм і самоконтроль. Виокремлено групи цінностей, пов'язаних із професійною самореалізацією, автономією, саморозвитком і особистим благополуччям, які можуть розглядатися як найбільш значущі ціннісні передумови розвитку суб'єктності студентів у процесі іншомовної підготовки. Обґрунтовано, що виявлені ціннісні орієнтації доцільно враховувати під час проектування дидактичних умов іншомовної підготовки, спрямованих на розвиток автономності, саморегуляції, професійної мотивації та активної суб'єктної позиції майбутніх фахівців економічного профілю.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, суб'єктивація, іншомовна підготовка, студенти економічних спеціальностей, методика М. Рокича, дидактичні умови, вища освіта.

The article explores the value orientations of economics students as preconditions for the development of student agency in foreign language training. The relevance of the study is determined by the growing need to prepare competitive professionals capable of autonomous learning, self-regulation, responsible decision-making, and continuous professional development within the framework of student-centered higher education. The study aims to identify the dominant terminal and instrumental value orientations of economics students and determine their potential as value-based preconditions for the development of student agency in foreign language training. The theoretical framework is based on M. Rokeach's theory of human values and contemporary approaches to understanding professional agency. The empirical study was conducted using M. Rokeach's Value Survey. The research sample comprised 280 economics students. Mean rank scores were calculated to establish the hierarchy of terminal and instrumental values, followed by their thematic grouping and interpretation in the context of student agency development. The findings indicate that health, love, financial security, and an interesting job are the most highly ranked terminal values, whereas responsibility, independence, rationality, and self-control occupy the leading positions among instrumental values. The analysis identified several groups of value orientations associated with professional self-realization, autonomy, self-development, and personal well-being, which may serve as key preconditions for fostering student agency in foreign language training. The study demonstrates that these value orientations constitute an important internal resource for developing students' autonomy, self-regulation, goal-setting, and active participation in the educational process. The findings may be used to design didactic conditions that promote student agency and enhance the effectiveness of foreign language training for future economists.

Key words: values, value orientations, student agency, foreign language training, economics students, Rokeach Value Survey, didactic conditions, higher education.

Постановка проблеми. Сучасна вища освіта орієнтована на підготовку фахівця, здатного не лише відтворювати набуті знання, а й виступати активним суб'єктом власного професійного та особистісного розвитку. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема суб'єктизації освітнього процесу, яка передбачає формування в здобувачів вищої освіти здатності до самостійного цілепокладання, прийняття відповідальних рішень, саморегуляції, рефлексії та усвідомленого конструювання власної освітньої траєкторії. У сучасних умовах студентоцентрованого навчання здобувачі вищої освіти розглядаються як автономні й відповідальні суб'єкти освітнього процесу, які цілеспрямовано організовують власну навчально-пізнавальну діяльність та усвідомлюють особисту відповідальність за її результати [4].

Особливого значення зазначена проблема набуває в процесі іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей. В умовах глобалізації та розширення міжнародних економічних зв'язків володіння іноземною мовою перетворюється на важливий чинник професійної конкурентоспроможності майбутніх економістів. Здатність ефективно використовувати іноземну мову в професійній діяльності дедалі більше пов'язується не лише з рівнем мовної підготовки, а й з активною суб'єктною позицією студента, його готовністю до самостійного навчання, професійного саморозвитку та відповідального ставлення до власної освіти.

Наукові дослідження засвідчують, що важливою передумовою розвитку суб'єктності є ціннісна сфера особистості. Відповідно до концепції М. Рокича, цінності являють собою стійкі переконання щодо бажаних способів поведінки або кінцевих станів існування, які виступають керівними принципами життєдіяльності людини [7, с. 5]. Учений підкреслював, що саме цінності визначають життєві пріоритети особистості та утворюють цілісну систему, яка впливає на її поведінку, рішення та довгострокові прагнення [7, с. 61]. У свою чергу, ціннісні орієнтації не лише формують мотивацію поведінки, а й визначають світогляд людини [2, с. 44].

Особливий інтерес для нашого дослідження становлять наукові положення щодо взаємозв'язку цінностей і суб'єктності. Н. Арістова розглядає професійну суб'єктність як професійно інтегративну якість, що виявляється у сформованості переконання щодо власної готовності та здатності активно, самостійно, незалежно, творчо й автономно організовувати та розв'язувати професійні завдання [1, с. 16]. До структури

актуалізаційно-ціннісного компонента професійної суб'єктності дослідниця відносить ціннісні орієнтації, мотивацію досягнення успіху та розвивальний тип мислення [1, с. 16]. Водночас ціннісні орієнтації виконують функцію раціоналізації та регуляції поведінки людини [1, с. 17].

В. Ягупов наголошує, що ціннісно-мотиваційна сфера є стрижневою інтегративною сферою психіки фахівця та становить духовну підвалину його професійного світогляду, поведінки й професійного буття [Ягупов, 2022, с. 207]. Науковець підкреслює, що цінності формують суб'єктне ставлення особистості до себе як до професійного суб'єкта та визначають ціннісно-мотиваційну основу професійної суб'єктності [6, с. 208]. При цьому первинним у процесі становлення професійного суб'єкта є саме ціннісний аспект, тоді як мотиваційний і суб'єктний компоненти формуються на його основі [6, с. 212].

Отже, проблема виявлення ціннісних орієнтацій студентів економічних спеціальностей набуває особливої актуальності в контексті суб'єктизації іншомовної підготовки. Дослідження системи їхніх термінальних та інструментальних цінностей дає змогу визначити внутрішні чинники розвитку автономності, відповідальності, саморегуляції та професійного саморозвитку, які забезпечують формування активної суб'єктної позиції в процесі вивчення іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема цінностей та ціннісних орієнтацій особистості є предметом дослідження представників філософії, психології, педагогіки та соціології. Однією з найбільш відомих концепцій цінностей є теорія М. Рокича, який визначав цінність як стійке переконання в тому, що певний спосіб поведінки або кінцевий стан існування є особисто чи соціально кращим порівняно з альтернативними варіантами [1, с. 5]. Науковець розглядав цінності як керівні принципи життєдіяльності людини та наголошував, що вони формують цілісну систему, яка визначає поведінку, життєві пріоритети й довгострокові прагнення особистості [1, с. 61].

У сучасних дослідженнях ціннісні орієнтації розглядаються як один із ключових чинників формування світогляду, мотивації та поведінки особистості. Так, В. Баранівський зазначає, що ціннісні орієнтації не лише визначають мотивацію індивідуальної поведінки, а й складають світогляд людини [2, с. 44]. На думку автора, формування ціннісних орієнтацій студентської молоді відбувається під впливом навчання та виховання,

а одним із завдань сучасної вищої освіти є розвиток соціальної активності, відповідальності, здатності до самоорганізації та вільного мислення [2, с. 44–45]. Водночас дослідник підкреслює значущість таких якостей, як ініціативність, відповідальність, мобільність та соціальна адаптивність, які набувають особливої ваги в умовах ринкової економіки [2, с. 48].

Проблема взаємозв'язку цінностей і професійного становлення особистості знайшла відображення у працях В. Ягупова. Учений розглядає ціннісно-мотиваційну сферу як стрижньову інтегративну сферу психіки фахівця, яка становить духовну підвалину його професійного світогляду, професійної поведінки та професійного буття [6, с. 207]. Особливого значення для нашого дослідження набуває положення про те, що саме цінності формують суб'єктне ставлення особистості до себе як професійного суб'єкта та визначають ціннісно-мотиваційну основу професійної суб'єктності [6, с. 208]. При цьому дослідник наголошує на первинності ціннісного компонента щодо мотиваційного та суб'єктного, підкреслюючи, що професійні цінності виступають основою становлення особистості як суб'єкта професійної діяльності [6, с. 212–214].

Теоретичні засади взаємозв'язку цінностей і суб'єктності розроблено у працях Н. Арістової. Дослідниця визначає професійну суб'єктність як інтегративну професійно важливу якість особистості та фактор розвитку професійної компетентності майбутнього фахівця [1, с. 15]. У структурі професійної суб'єктності авторка виокремлює актуалізаційно-ціннісний компонент, до складу якого входять ціннісні орієнтації, мотивація досягнення успіху та розвивальний тип мислення [1, с. 16]. На думку Н. Арістової, саме ціннісні орієнтації виконують функцію раціоналізації та регуляції поведінки людини, забезпечуючи усвідомлення себе професіоналом і здатність прогнозувати власну діяльність [1, с. 17]. Крім того, професійна суб'єктність безпосередньо пов'язується зі здатністю особистості до цілепокладання, прагненням до успіху, особистісного зростання та готовністю до змін [1, с. 16].

Окремий напрям досліджень пов'язаний із вивченням особливостей підготовки студентів економічних спеціальностей. Так, О. Песцова-Світалка розглядає студентоцентроване навчання як підхід, що передбачає активну навчальну й пізнавальну діяльність здобувачів освіти та зростання їхньої відповідальності за результати власного навчання [4]. Авторка

наголошує, що студенти стають суб'єктами освітнього процесу за умови цілеспрямованої організації та саморегуляції власної навчально-пізнавальної діяльності, усвідомлення особистої відповідальності за її результати та здатності самостійно визначати шляхи досягнення поставлених цілей [4]. Особливий інтерес становлять результати дослідження ціннісних орієнтацій студентів економічного профілю, відповідно до яких високий рівень професійної спрямованості пов'язаний із домінуванням цінностей пізнання нового та матеріального благополуччя, тоді як студенти з низькою професійною спрямованістю надають перевагу цінностям відпочинку, соціального статусу та зовнішнього визнання [4].

Мотиваційні аспекти іншомовної підготовки майбутніх економістів досліджувала О. Тинкалюк. Авторка доводить, що формування позитивної мотивації до вивчення іноземної мови є одним із ключових завдань підготовки студентів до професійного іншомовного спілкування [5, с. 170]. Особливого значення при цьому набувають мотиви професійного досягнення, комунікативно-ціннісні мотиви та мотиви самовдосконалення, які спонукають студентів до розвитку власних комунікативних здібностей і підготовки до майбутньої професійної взаємодії з іноземними партнерами [5, с. 171–172].

Доповнюють зазначені положення результати сучасних емпіричних досліджень ціннісної сфери студентської молоді. Так, Б. Ляшенко встановив, що серед сучасних студентів домінують цінності самовизначення та досягнення, тоді як традиційні й конформнісні посідають менш значущі позиції [3, с. 1895]. Дослідник також виокремив фактор «самопросування», який характеризується орієнтацією на особисті успіхи, кар'єрні амбіції та самореалізацію [3, с. 1896], а також фактор «відкритість до змін», що поєднує цінності самовизначення, стимуляції та прагнення до новизни [3, с. 1897].

Аналіз наукових праць свідчить, що проблема цінностей, професійної суб'єктності, мотивації та студентоцентрованого навчання достатньо широко представлена в сучасних дослідженнях. Водночас питання ціннісних передумов суб'єктивної іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей залишається недостатньо вивченим. Зокрема, потребує подальшого дослідження система термінальних та інструментальних цінностей майбутніх економістів як внутрішня основа формування їхньої суб'єктної позиції в процесі вивчення іноземної мови.

Метою статті є виявлення домінантних термінальних та інструментальних цінностей студентів економічних спеціальностей та визначення їхнього потенціалу як ціннісних передумов суб'єктивації іншомовної підготовки.

Для досягнення поставленої мети передбачено: проаналізувати теоретичні підходи до розуміння цінностей і ціннісних орієнтацій у контексті професійної суб'єктності особистості; дослідити систему термінальних та інструментальних цінностей студентів економічних спеціальностей за методикою М. Рокича; здійснити інтерпретацію отриманих результатів крізь призму суб'єктивації іншомовної підготовки; визначити цінності, які можуть виступати внутрішніми чинниками розвитку автономності, відповідальності, саморегуляції, професійного саморозвитку та активної суб'єктної позиції студентів у процесі вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогічній науці цінності розглядаються як один із базових чинників, що визначають спрямованість діяльності особистості, особливості її поведінки та характер взаємодії з навколишнім середовищем. Відповідно до концепції М. Рокича, цінність являє собою стійке переконання в тому, що певний спосіб поведінки або кінцевий стан існування є особисто чи соціально більш бажаним порівняно з альтернативними варіантами [7, с. 5]. На думку вченого, цінності утворюють цілісну систему, яка визначає життєві пріоритети людини та виступає керівним принципом її діяльності [7, с. 61].

Особливого значення ціннісна сфера набуває в контексті становлення професійної суб'єктності майбутнього фахівця. Як зазначає Н. Арістова, актуалізаційно-ціннісний компонент є базовим складником професійної суб'єктності та охоплює ціннісні орієнтації, мотивацію досягнення успіху й розвивальний тип мислення [1, с. 16]. Саме ціннісні орієнтації забезпечують регуляцію поведінки особистості, впливають на процес цілепокладання, професійного самовизначення та усвідомлення власної професійної перспективи [1, с. 17]. Аналогічної позиції дотримується В. Ягупов, який наголошує, що цінності формують суб'єктне ставлення особистості до себе як до професійного суб'єкта та визначають ціннісно-мотиваційну основу її професійної діяльності [6, с. 208].

З огляду на це особливий науковий інтерес становить вивчення ціннісних орієнтацій студентів економічних спеціальностей як потенційної основи їхньої суб'єктної позиції в процесі іншомовної підготовки. Для виявлення особливостей

ціннісної сфери студентів було проведено емпіричне дослідження із застосуванням методики «Діагностика ціннісних орієнтацій» М. Рокича, яка дає змогу визначити ієрархію термінальних та інструментальних цінностей особистості. Термінальні цінності характеризують бажані життєві цілі та кінцеві результати діяльності, тоді як інструментальні цінності відображають особистісні якості та способи поведінки, що забезпечують досягнення цих цілей [7].

Емпіричну базу дослідження становили результати опитування 280 студентів економічних спеціальностей. Опитування було проведено з метою виявлення особливостей їхніх ціннісних орієнтацій та визначення потенціалу цінностей як передумов суб'єктивації іншомовної підготовки. Віковий склад вибірки характеризувався переважанням студентів віком 18–20 років ($n = 172$; 61,4%). До групи 21–25 років належали 48 респондентів (17,1%). Частка студентів молодше 18 років становила 26 осіб (9,3%), тоді як 20 учасників опитування (7,1%) зазначили, що їхній вік перевищує 30 років. Респонденти віком 26–30 років становили 8 особи (2,9%). Шестеро учасників (2,1%) не побажали вказувати свій вік. Таким чином, вибірка була представлена переважно студентами традиційного студентського віку, що відповідає особливостям контингенту економічних спеціальностей закладів вищої освіти. Для узагальнення результатів було обчислено середні рангові показники кожної термінальної та інструментальної цінності, на підставі яких сформовано їхній загальний рейтинг. Результати дослідження термінальних цінностей студентів економічних спеціальностей наведено в таблиці 1.

Як свідчать дані таблиці 1, у структурі термінальних цінностей студентів економічних спеціальностей домінують цінності, пов'язані з особистим благополуччям, міжособистісними взаєминами та професійною самореалізацією. Найвищі позиції в рейтингу посіли здоров'я (5,97), любов (6,62), матеріально забезпечене життя (6,89), цікава робота (7,71) та щасливе сімейне життя (8,03).

Отримані результати свідчать про те, що для більшості респондентів пріоритетними є цілі, спрямовані на забезпечення особистої стабільності, психологічного благополуччя та майбутнього життєвого успіху. Подібна структура ціннісних орієнтацій загалом узгоджується з висновками сучасних досліджень студентської молоді, які фіксують високу значущість цінностей самовизначення, досягнення та особистісної самореалізації [3, с. 1895].

Таблиця 1
Рейтинг термінальних цінностей студентів
економічних спеціальностей (n = 280)

Місце	Термінальна цінність	Середній ранг
1	Здоров'я	5,97
2	Любов	6,62
3	Матеріально забезпечене життя	6,89
4	Цікава робота	7,71
5	Щасливе сімейне життя	8,03
6	Наявність хороших і вірних друзів	8,10
7	Впевненість у собі	8,26
8	Продуктивне життя	8,33
9	Свобода	8,34
10	Життєва мудрість	8,37
11	Розвиток	8,48
12	Активне діяльне життя	8,62
13	Пізнання	9,14
14	Суспільне визнання	9,30
15	Розваги	9,79
16	Щастя інших	10,31
17	Творчість	10,60
18	Краса природи і мистецтва	10,71

Джерело: складено автором за результатами опитування студентів економічних спеціальностей (n = 280).

Особливий інтерес для нашого дослідження становлять цінності, які можуть бути пов'язані з розвитком суб'єктності студентів у процесі іншомовної підготовки. До таких належать цікава робота, продуктивне життя, свобода, розвиток, пізнання та впевненість у собі. Важливо, що всі зазначені цінності розташовані у верхній половині рейтингу, що свідчить про наявність у студентів орієнтації на особистісне зростання, професійне становлення та самостійну реалізацію власного потенціалу.

Водночас цінності «розвиток» (8,48) та «пізнання» (9,14) не належать до групи безумовних пріоритетів. Це дає підстави припускати, що потреба у саморозвитку та пізнавальній діяльності притаманна студентам економічних спеціальностей, проте потребує цілеспрямованої педагогічної підтримки й актуалізації в освітньому процесі.

Найнижчі позиції в рейтингу посіли цінності «краса природи і мистецтва» (10,71), «творчість» (10,60) та «щастя інших» (10,31). Це свідчить про переважання прагматичних і професійно орієнтованих життєвих установок над естетичними та альтруїстичними орієнтаціями. Подібна тенденція може бути пов'язана як зі специфікою професійної підготовки майбутніх економістів, так

і з сучасними соціально-економічними умовами, які актуалізують потребу в особистій стабільності, безпеці та професійному успіху.

Розглядаючи отримані результати крізь призму суб'єктивності іншомовної підготовки, варто зазначити, що більшість цінностей, які можуть виступати внутрішніми передумовами розвитку суб'єктності, посідають достатньо високі позиції в ієрархії життєвих пріоритетів студентів. Насамперед це стосується таких цінностей, як свобода (8,34), впевненість у собі (8,26), продуктивне життя (8,33), цікава робота (7,71), розвиток (8,48) та пізнання (9,14).

З позицій концепції професійної суб'єктності зазначені цінності створюють підґрунтя для формування автономності, саморегуляції, відповідальності за результати власної діяльності, готовності до цілепокладання та професійного саморозвитку. Н. Арістова наголошує, що важливими характеристиками суб'єктності є прагнення до успіху, особистісного зростання, здатність до постановки цілей і готовність до змін [1, с. 16]. У свою чергу, В. Ягупов підкреслює, що саме цінності визначають суб'єктне ставлення особистості до себе як до професійного суб'єкта та формують ціннісно-мотиваційну основу її діяльності [6, с. 208].

Водночас результати дослідження свідчать про те, що цінності саморозвитку й пізнання поступаються за значущістю цінностям особистого благополуччя та матеріальної забезпеченості. Це дає підстави припустити, що суб'єктивна іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей не може ґрунтуватися виключно на апеляції до загальноосвітніх або гуманістичних цілей навчання. Більш ефективним видається пов'язування іншомовної підготовки з тими цінностями, які вже мають високу особистісну значущість для студентів, зокрема професійною самореалізацією, кар'єрним зростанням, конкурентоспроможністю на ринку праці та досягненням життєвого успіху.

Таким чином, аналіз термінальних цінностей дає підстави стверджувати, що в системі життєвих пріоритетів студентів економічних спеціальностей уже наявні ціннісні орієнтири, які можуть виступати підґрунтям для розвитку суб'єктності в процесі іншомовної підготовки. Водночас реалізація цього потенціалу потребує цілеспрямованої педагогічної актуалізації цінностей саморозвитку, пізнання та професійного самовдосконалення в контексті вивчення іноземної мови.

Результати дослідження інструментальних цінностей студентів економічних спеціальностей наведено в таблиці 2.

Таблиця 2
Рейтинг інструментальних цінностей студентів
економічних спеціальностей (n = 280)

Місце	Інструментальна цінність	Середній ранг
1	Відповідальність	7,51
2	Незалежність	7,75
3	Раціоналізм	8,24
4	Самоконтроль	8,26
5	Старанність	8,37
6	Вихованість	8,41
7	Чесність	8,42
8	Сміливість у відстоюванні власної думки	8,49
9	Життєрадісність	8,57
10	Освіченість	8,68
11	Тверда воля	8,74
12	Акуратність	8,80
13	Ефективність у справах	9,37
14	Широта поглядів	9,39
15	Терпимість	9,90
16	Чуйність	10,31
17	Високі запити	10,34
18	Непримиренність до недоліків	11,19

Джерело: складено автором за результатами опитування студентів економічних спеціальностей (n = 280).

Для більш глибокого розуміння потенціалу ціннісних орієнтацій студентів економічних спеціальностей як передумов суб'єктивації іншомовної підготовки доцільно здійснити їх узагальнений аналіз за смисловими групами.

Першу групу становлять цінності особистісного благополуччя, до яких належать здоров'я, любов, щасливе сімейне життя, наявність хороших і вірних друзів та впевненість у собі. Саме ця група посідає провідні позиції в системі життєвих пріоритетів респондентів. Отримані результати свідчать, що для студентів економічних спеціальностей першочергове значення мають психологічна стабільність, емоційне благополуччя та якість міжособистісних взаємин.

Другу групу утворюють цінності професійної самореалізації, серед яких матеріально забезпечене життя, цікава робота, продуктивне життя, відповідальність, старанність та ефективність у справах. Високі позиції зазначених цінностей свідчать про чітку орієнтацію студентів на професійний успіх, кар'єрне зростання та досягнення високих результатів у майбутній професійній діяльності. Саме ця група цінностей має особливе значення для іншомовної підготовки, оскільки створює можливості для актуалізації практичної цінності володіння іноземною мовою

як інструмента професійного розвитку та підвищення конкурентоспроможності майбутнього фахівця.

Важливе значення для дослідження мають також цінності автономії, до яких можна віднести свободу, незалежність, самоконтроль, тверду волю та сміливість у відстоюванні власної думки. Аналіз результатів показав, що всі зазначені цінності перебувають у верхній половині рейтингу як термінальних, так і інструментальних цінностей. Зокрема, свобода посіла 9 місце серед термінальних цінностей (8,34), незалежність – 2 місце серед інструментальних цінностей (7,75), самоконтроль – 4 місце (8,26), а сміливість у відстоюванні власної думки – 8 місце (8,49). Отримані результати свідчать про наявність у студентів потенціалу до самостійного прийняття рішень, відповідального вибору та саморегуляції власної діяльності.

Важливою характеристикою особистості як суб'єкта діяльності є автономність. Н. Арістова зазначає, що професійна суб'єктність передбачає готовність і здатність особистості активно, самостійно, незалежно та автономно організовувати власну діяльність [1, с. 16]. У контексті іншомовної підготовки зазначені цінності можуть виступати важливими передумовами розвитку автономного навчання, самостійного планування освітньої діяльності та усвідомленого вибору стратегій вивчення іноземної мови. Отримані результати узгоджуються з попередніми дослідженнями, які засвідчили, що суб'єктивація іншомовної підготовки передбачає активну участь студентів у виборі навчальних стратегій, самостійному визначенні цілей навчання та усвідомленій організації процесу вивчення іноземної мови [8, с. 83–84]. Крім того, встановлено, що можливість самостійно обирати стратегії навчання відповідно до власних потреб і навчальних уподобань позитивно впливає на ефективність оволодіння іноземною мовою та сприяє розвитку автономності студентів [8, с. 89–90].

Окрему групу становлять цінності саморозвитку, до яких належать розвиток, пізнання, освіченість та життєва мудрість. На відміну від цінностей особистого благополуччя та професійної самореалізації, вони займають переважно середні позиції в загальному рейтингу. Так, цінність «розвиток» посіла 11 місце (8,48), «пізнання» – 13 місце (9,14), «освіченість» – 10 місце серед інструментальних цінностей (8,68), а «життєва мудрість» – 10 місце серед термінальних цінностей (8,37). Такі результати свідчать, що прагнення

до саморозвитку та розширення власних знань присутнє в системі цінностей студентів, проте не належить до числа провідних життєвих пріоритетів. Водночас саме ця група цінностей має безпосередній зв'язок із процесом навчання та професійного становлення особистості. Тому одним із завдань іншомовної підготовки має бути цілеспрямована педагогічна актуалізація цінностей розвитку, пізнання та безперервного самовдосконалення через залучення студентів до професійно значущої іншомовної діяльності.

Найменш вираженою виявилася група соціальної взаємодії, до якої можна віднести цінності щастя інших, чуйності, терпимості та широти поглядів. Більшість із них займають нижню частину рейтингу, поступаючись цінностям особистої ефективності та професійного успіху. Зокрема, «щастя інших» посідає 16 місце серед термінальних цінностей (10,31), «чуйність» – 16 місце серед інструментальних цінностей (10,31), а «терпимість» – 15 місце (9,90).

Отримані результати дають підстави стверджувати, що в системі ціннісних орієнтацій студентів економічних спеціальностей переважають особистісно та професійно орієнтовані цілі над соціально-альтруїстичними. Водночас в умовах сучасного глобалізованого світу ефективна професійна діяльність економіста передбачає здатність до співпраці, міжкультурної комунікації, толерантності та конструктивної взаємодії з представниками різних соціальних і професійних груп. У зв'язку з цим розвиток соціально орієнтованих цінностей також може розглядатися як один із перспективних напрямів удосконалення іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей.

Загалом результати дослідження свідчать, що система ціннісних орієнтацій студентів економічних спеціальностей характеризується поєднанням прагнення до особистого благополуччя, професійної самореалізації та автономності. При цьому значна частина цінностей, які лежать в основі суб'єктності особистості, займає високі позиції в загальній ієрархії цінностей респондентів. Це дає змогу розглядати їх як важливі ціннісні передумови суб'єктизації іншомовної підготовки та формування активної суб'єктної позиції студентів у процесі вивчення іноземної мови.

Отже, результати емпіричного дослідження уможливають твердження про те, що ціннісна структура студентів економічних спеціальностей характеризується домінуванням цінностей особистого благополуччя, професійної самореалізації,

відповідальності та автономності. Водночас цінності розвитку, пізнання та освіченості хоча й не належать до числа безумовних пріоритетів, однак посідають достатньо вагоме місце в системі життєвих орієнтирів респондентів. Це свідчить про наявність у студентів внутрішнього потенціалу для розвитку суб'єктності в процесі іншомовної підготовки.

Отримані результати дають підстави розглядати свободу, незалежність, відповідальність, самоконтроль, старанність, розвиток, пізнання та професійну самореалізацію як ключові ціннісні передумови суб'єктизації іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей. Водночас результати дослідження підтверджують доцільність педагогічної актуалізації зазначених цінностей у процесі вивчення іноземної мови шляхом посилення професійної спрямованості навчання, розвитку автономності студентів та створення умов для їхньої активної освітньої діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати дослідження надали можливість встановити особливості ціннісних орієнтацій студентів економічних спеціальностей та визначити їхній потенціал як ціннісних передумов суб'єктизації іншомовної підготовки. Аналіз термінальних цінностей засвідчив домінування цінностей особистого благополуччя, міжособистісних взаємин і професійної самореалізації, серед яких найвищі позиції посіли здоров'я, любов, матеріально забезпечене життя та цікава робота. Це свідчить про прагнення студентів до життєвої стабільності, професійного успіху та особистісного благополуччя.

Дослідження інструментальних цінностей показало переважання якостей, пов'язаних із відповідальністю, незалежністю, раціоналізмом, самоконтролем і старанністю. Отримані результати характеризують студентів економічних спеціальностей як орієнтованих на результативність діяльності, самостійність у прийнятті рішень та відповідальне ставлення до виконання поставлених завдань.

Узагальнений аналіз результатів дав змогу виокремити групи цінностей, що можуть розглядатися як найбільш значущі передумови суб'єктизації іншомовної підготовки. До них належать свобода, незалежність, відповідальність, самоконтроль, старанність, розвиток, пізнання, продуктивне життя та цікава робота. Саме ці цінності створюють підґрунтя для розвитку автономності, саморегуляції, цілепокладання,

професійного самовдосконалення та активної суб'єктної позиції студентів у процесі вивчення іноземної мови.

Водночас встановлено, що цінності саморозвитку та пізнання поступаються за значущістю цінностям особистого благополуччя й матеріальної забезпеченості, а соціально орієнтовані та альтруїстичні цінності займають нижчі позиції в загальній ієрархії цінностей респондентів. Це свідчить про необхідність цілеспрямованої педагогічної актуалізації цінностей розвитку, пізнання, співпраці та міжкультурної взаємодії в процесі іншомовної підготовки майбутніх економістів.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що суб'єктно-ціннісна основа

іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей уже існує, проте має переважно прагматичний і професійно орієнтований характер. За цих умов важливим завданням викладача є педагогічна актуалізація наявних ціннісних орієнтацій та їх перенесення у сферу іншомовної підготовки як чинника професійного й особистісного розвитку студентів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями студентів економічних спеціальностей та рівнем сформованості їхньої суб'єктності, а також у розробленні й експериментальній перевірці педагогічних технологій актуалізації цінностей, що сприяють суб'єктивізації іншомовної підготовки у закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арістова Н. Актуалізаційно-ціннісний компонент професійної суб'єктності майбутніх філологів. Молодь і ринок, 2018. № 4(159). С. 15–21. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.131337>.
2. Баранівський В. Ф. Ціннісні орієнтації студентської молоді та їх роль в консолідації українського суспільства. Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди «Філософія». Вип. (43). 2019. С. 39–52.
3. Ляшенко Б. Ю. Порівняльний аналіз рис особистості та ціннісних орієнтацій студентів: Результати за 16-факторним опитувальником Кеттелла та методикою Шварца. Наукові інновації та передові технології. Вип. 1(53). 2026. С. 1890–1900.
4. Песцова-Світалка О. Роль студентоцентрованого навчання в системі підготовки фахівців економічних спеціальностей. Економіка та суспільство. Вип. (34). 2021.
5. Тинкалюк О. В. Види мотивів у студентів економічних спеціальностей під час вивчення іноземної мови професійного спрямування. Педагогічна освіта: теорія і практика. Вип. 17(2). 2014. С. 170–175.
6. Ягупов В. Ціннісно-мотиваційний компонент професійної компетентності фахівців: методологічний аспект. Вісник Національного університету оборони України. 2022. С. 207–219.
7. Rokeach M. The nature of human values. New York : Free Press. 1973. 438 p.
8. Vyshnevskaya M. The influence of agency on the strategies of learning English vocabulary by students majoring in economics. *Viae Educationis. Studies of Education and Didactics*, 2024. 3(2). P. 83–90. URL: <https://doi.org/10.15804/ve.2024.02.10>.

Вишневецька М. О.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY)

Дата першого надходження статті до видання: 05.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.09.2026

